

УКРАЇНСЬКА ШКОЛА АРХЕТИПІКИ

**АРХЕТИПІКА І ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ:
ІНСТИТУЦІЙНІ ФОРМИ,
МЕХАНІЗМИ ТА ПРАКТИКИ**

**збірник наукових праць
переможців і кращих авторів
Першого міжнародного конкурсу молодих учених**

**КИЇВ
НТЦ «Псіхєя»
2013**

УДК 342:321:316
ББК 67
A94

Схвалено Вченою радою Національної академії
державного управління при Президентові України
(протокол № 202/4-9 від 21 травня 2013 року)

Експертна колегія:

Тетяна Данилова, канд. філос. наук (Київ, Україна);
Володимир Козаков, д-р держ. упр., проф. (Київ, Україна);
Павло Крупкін, канд. фіз.-мат. наук, с. н. с., (Париж, Франція);
Катерина Меркотан, канд. політ. наук (Борне Суліново, Польща);
Валентина Мамонова, д-р держ. упр., проф. (Харків, Україна);
Андрій Мартинов, д-р іст. наук, с. н. с. (Київ, Україна);
Людмила Приходченко, д-р держ. упр., проф. (Одеса, Україна);
Олена Шибанова-Росенко, канд. екон. наук, проф.
(Лондон, Велика Британія; Твер, Росія).

A94

Архетипіка і державне управління: інституційні форми, механізми та практики [Текст] : збірник наукових праць переможців і кращих авторів Першого міжнародного конкурсу молодих учених ; Київ, 24 травня 2013 р. / за ред. Е. А. Афоніна, Г. Л. Рябцева. – К. : НАДУ, 2013. – 112 с.

ISBN 978-966-95379-6-6

До збірки увійшли статті переможців і кращих авторів Першого міжнародного конкурсу молодих учених, фінал якого пройшов у рамках Четвертого теоретико-методологічного семінару за міжнародною участю «Архетипіка і державне управління: інституційні форми, механізми і практики» (22-26 травня 2013 р., Київ, Україна).

УДК 342: 321: 316
ББК 67

© Українська школа архетипіки, 2013

ISBN 978-966-95379-6-6

ЗМІСТ

До читача

<i>Марина БІЛИНСЬКА</i>	5
<i>Сергій КОТОВ-ДАРТІ</i>	6

Теорія та історія державного управління, державної служби та місцевого самоврядування (архетипна парадигма)

<i>Ігор РЕШЕВЕЦЬ</i> . Архетипна парадигма в політико-адміністративному менеджменті	7
<i>Марина СТАРОВА</i> . Проблеми морально-етичної поведінки лідера в колективі: архетипна парадигма	17
<i>Олександр ЧАБАН</i> . Архетипні та соціокультурні основи корупційної поведінки в українській дійсності	25

Механізми державного управління, державної служби та місцевого самоврядування (архетипна парадигма)

<i>Олена БУЛКІНА</i> . Архетипні особливості здійснення політичної професійної діяльності	34
<i>Степан ГАЛИЧ</i> . Політичні вибори в Україні: архетипний підхід	41
<i>Юрій ГУБАРЄВ-ЗОЛОТУХІН</i> . Маніпулювання масовою свідомістю	51
<i>Сергій ДОРОШЕНКО</i> . Державно-приватне партнерство як наслідок архетипіки в державному управлінні	59
<i>Альберт ЗЕЛЯК</i> . Комунікації в публічній сфері та їх архетипіка	67
<i>Надія ПАВЕЛКО</i> . Архетипна природа державної аграрної політики України	74
<i>Аліна ПОМАЗА-ПОНОМАРЕНКО</i> . Механізм збалансування та державної підтримки реалізації інтересів у сфері земельно-орендних відносин: архетипна природа	81

Проблеми планування розвитку територій (архетипна парадигма)

<i>Віталій ОМЕЛЬЯНЕНКО</i> . Управління процесами створення регіональної екосистеми інновацій з урахуванням особливостей інституційних архетипів	90
<i>Юлія ЧЕРКАСОВА</i> . Планування територій суспільного з значення в житлових районах (архетипний підхід)	97
<i>Євген ЮРЧЕНКО</i> . Збереження архетипу територій при плануванні і забудові населених пунктів	104

Українська школа архетипіки	110
-----------------------------------	-----

TABLE OF CONTENTS

To the reader

<i>Maryna BILYNSKA</i>	5
<i>Sergej KOTOV-DARTEY</i>	6

Theory and history of public administration, state services and local self-government (archetypical paradigm)

<i>Igor RESHEVETS</i> . Archetypical paradigm of the political administration management.....	7
<i>Marina STAROVA</i> . The problems of ethical behavior of a leader in the group: the archetype paradigm	17
<i>Alexander CHABAN</i> . Archetypical and socio-cultural foundations of corruptive behavior in the Ukrainian reality	25

Mechanisms of public administrations, services and local self-government (archetypical paradigm)

<i>Helen BULKINA</i> . Archetypical peculiarities of professional political activity implementation.....	34
<i>Stepan GALYCH</i> . Political elections in Ukraine: archetypical approach.	41
<i>Yuriy GUBAREV-ZOLOTUKHIN</i> . Mass consciousness control.....	51
<i>Sergey DOROSHENKO</i> . Public-Private Partnership (PPP) as a consequence of archetypical patterns in the state administration	59
<i>Albert ZELYAK</i> . Communications in the public sphere and their archetypical patterns.....	67
<i>Nadiya PAVELKO</i> . Archetypal nature of state agricultural policy in Ukraine.....	74
<i>Alina POMAZA-PONOMARENKO</i> . Balancing and state support mechanism for realization of interests under in land lease relations: archetypical nature	81

Development problems in planning of territories (archetypical paradigm)

<i>Vitaliy OMELIANENKO</i> . Administering the processes of regional ecosystem innovations creation considering the peculiarities of institutional archetypes	90
<i>Juliya CHERKASOVA</i> . Planning of territories of public value in residential areas (archetype approach)	97
<i>Evgenii YURCHENKO</i> . Planning and development of residential areas preserving the territorial archetypes	104

Ukrainian school of archetypes	110
---	-----

Helen BULKINA

Master's student

*National Academy of Public Administration at the President of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)*

ARCHETYPICAL PECULIARITIES OF PROFESSIONAL POLITICAL ACTIVITY IMPLEMENTATION

The article analyzes the archetypes of political leaders and usage of the archetypical characteristics as integral parts of their professional activity. It demonstrates the interrelation between the archetype and the fundamentals of professional political activity both from the theoretical and practical points of view. There is an emphasis on explaining the importance of such basic components of an archetype as ethnicity, purpose and main principles of action.

Keywords: *archetype, political activity, ministry.*

УДК 316.454.33

Степан ГАЛИЧ

*слухач магістерської програми за спеціальністю «Публічне адміністрування»
Харківського національного економічного університету
(Харків, Україна)*

ПОЛІТИЧНІ ВИБОРИ В УКРАЇНІ: АРХЕТИПНИЙ ПІДХІД

Проаналізовано засади становлення демократії та політичних технологій у світі; визначено найбільш притаманні українському суспільству архетипи політичної влади; досліджено закономірності впливу лідера на суспільство в контексті архетипного сприйняття дійсності; запропоновано архетипну модель асиміляції та акомодатії політичних сил до загальних потреб соціуму.

Ключові слова: *політичні вибори, модель взаємодії, політичні технології, архетипи управління, архетипи лідера.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними задачами. На тлі зростання конкуренції між політичними силами як в Україні, так і в світі все більш своєчасним та актуальним стає питання політичного лідерства й удосконалення політичних технологій, що використовуються під час проведення передвиборчих кампаній. Проблема політичного лідерства в Україні розгортається на теренах підвищеного негативізму народу у ставленні до влади, сумнівної легітимності діючого уряду, електорального нігілізму.

Політичні технології дедалі більше набувають ринкових ознак, поступово політичні вибори перетворюються на «товар», а передвиборчі агітації – на вдалі маркетингові кампанії. Політичні лідери з метою забезпечення широкого кола еле-

кторату активно використовують психологічні прийоми маніпулювання свідомістю не тільки окремих громадян, а й соціальних груп та населення в цілому. У контексті цього впливу особливо актуальним стає використання архетипного підходу до проведення політичних виборів як методу впливу на колективне та індивідуальне несвідоме.

Гене́за політичних виборів сягає сивої давнини, коли управління родом, фратрією чи племенем ґрунтувалося на виборі окремої категорії «кращих» – найбільш мудрих, сильних чи досвідчених членів первісного соціуму. Первісні форми народного волевиявлення полягали, зокрема, в тому, що на племінній сходці люди криком схвалювали або відхиляли якусь пропозицію чи рішення ради старійшин. Народні збори й виявлення спільної волі голосуванням на них, вотування (лат. *votum* – спільна думка, бажання, воля) – це прояви прямої або безпосередньої демократії [5, с. 226].

Витоки представницької демократії та зародження поняття політичних технологій варто шукати в Давній Греції та Давньому Римі. Представницька демократія являє собою таку форму правління, за якої переважна частина соціуму передає повноваження щодо управління спільнотою, вирішення значущих справ та обстоювання інтересів окремим делегатам (репрезентантам). Такими прикладами можна назвати раду чотирьохсот, запроваджену реформою Солона у Давній Греції, сенат у Давньому Римі. Тут і з'являються перші передвиборчі протокампанії. У Давньоримській республіці громадянин, котрий претендував на високу державну посаду, надягав білий одяг (лат. *candida*) і ходив вулицями, закликаючи громадян віддати за нього свої голоси [5, с. 214].

На теренах сучасної України зародження представницької демократії відбувалося у давньоруській державі, де найважливіші питання щодо життєдіяльності громади вирішувало віче – народне зібрання. Однак із розвитком князівської влади віче поступово починає втрачати свою правомочність. Наступною важливою віхою у розвитку системи політичних виборів є період існування Запорізької Січі та Гетьманщини, де обрання гетьмана чи отамана ґрунтувалося перш за все на його особистісних якостях та війсьній вправності.

Політична історія людства переконливо свідчить: домінуючою тенденцією розвитку цивілізації є поступова демократизація суспільного життя, де відповідальне становлення політико-управлінської еліти є стрижневою основою в демократизації управління [1]. Суспільство за всю свою історію виокремило такі три основні засоби впливу на людину: примус, маніпуляцію і співробітництво. Як правило, у виборчих технологіях застосовуються всі три чинники впливу. Однак у суспільствах з розвиненою демократією провідну роль відіграє третій, найгуманніший, спосіб [7].

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі в умовах функціонування багатопартійної системи, законодавчої неврегульованості та поступової утилітаризації політичної влади, виборчі технології починають використовувати дедалі більше маніпулятивних технологій для забезпечення контролю за мінливим психоемоційним станом суспільства під час виборів. На початку виборів ситуація у країні складається напружена, електорат цікавиться програмами кандидатів, отримує певне уявлення про їх імідж. Цей етап можна вважати відправним для «наби-

рання ваги» кандидатом, оскільки населення ще є політично активним, не спостерігається втоми та пригніченості від постійного «промивання мозків». Відповідно до Закону України «Про вибори депутатів...» кандидати мають право використовувати так звані «білі технології маніпуляції» – дебати, прес-конференції, інтерв'ю тощо, однак політичний цинізм можновладців дозволяє їм у ході своїх кампаній використовувати і «чорні» – протиправні – технології (підкуп, примус) та чорний PR.

Одним з основних елементів передвиборчої кампанії є формування іміджу кандидата. Як зазначав Ж. Сегела, «виборець голосує насамперед за особистість, аж ніяк не за програму». У процесі вибудовування іміджу виділяють наступні етапи: впізнавання кандидата населенням, усунення перешкод між ним і свідомістю сприймання, схильність «об'єкта» впливу підтримати цього кандидата. Ці логічні фази не можна ігнорувати, адже пряма агітація – перехід від першого етапу відразу до третього, що не може бути настільки ефективним, наскільки це було б можливо в разі послідовного вибудовування іміджу [8]. Саме в контексті вибудовування іміджу останнім часом дуже популярним є архетипний підхід.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема архетипіки та архетипного сприйняття дійсності була вперше розглянута науковцями ще у XIX ст. Ґрунтовними були праці К. Юнга, який ввів поняття архетипів, всебічно проаналізував їх, намагався виявити природу і походження цього суспільного явища, а також запропонував свою класифікацію. Його трактування і до сьогодні вважається базовим, і його дотримується більшість учених. Існує і інші підходи до розуміння архетипів – їх застосовують для розуміння літератури, історії і навіть біології. Щодо застосування у сучасній науці, то ця тематика набула широкого розповсюдження у наукових колах, хоча кожен розуміє сутність цього поняття по-своєму, його намагаються чіпляти його до будь-чого, вживати у своїх роботах для надання додаткової загадковості і значимості. У роботах вітчизняних учених можна зустріти різні трактовки понять архетипу, найбільше вражають їх тематика, сфера застосування і типологізація. Звичайно, не слід зациклюватись на єдиному підході, але слід оперувати загальноприйнятими категоріями і термінами. Поширеним у літературі є виокремлення різних видів архетипів, кожен намагається по-своєму їх класифікувати, спираючись на сферу дослідження.

У контексті обраної тематики акцентуємо увагу на архетипах державного управління, архетипах політичної сфери, психологічних властивостях особистості і народу у цілому, а також на виокремленні архетипів виборів і виборчого процесу зокрема.

Досліджуючи проблеми політичного лідерства, державного управління та влади, слід брати за основу праці таких видатних учених, як М. Вебер [4], Ж. Блондель [3], Р. Такер [11] та Р. Лінтон [14]. М. Вебер є «батьком» теорії державного управління, на його думках ґрунтується сучасна політологія. Такі вчені, як Р. Такер та Р. Лінтон, більше досліджували природу лідерства, визначали основні ознаки політичного лідера.

Також не слід забувати про психологічну будову архетипів, а саме те, що вони ґрунтуються на емоційно-чуттєвому сприйнятті й віддзеркалюються у підсвідомості. К. Юнг вважав, що специфічною властивістю архетипів є неусвідомлювані для людини мотивування. Це свідчить про те, що архетипи слід сприймати і як категорію психології. Низка учених-психологів зверталася у своїх працях до архети-

пів, моделей їх виникнення та способів їх застосування, також одним із підрозділів є застосування архетипової практики у маніпулятивних технологіях, яка набула свого розповсюдження останнім часом.

І. Кант, Г. Гегель, А. Шопенгауер і Ф. Ніцше у своїх працях аналізували невидимий цілісний регулятивний феномен, який діє в соціумі водночас із видимими й усвідомленими чинниками. Він є також підґрунтям виникнення і більш-менш усвідомлених і мінливих презентацій колективної психіки – колективних уявлень (на думку Г. Зіммеля, М. Вебера, Е. Дюркгейма, Л. Леві-Брюля, С. Московічі та ін.), громадської думки, електоральних очікувань тощо. Деякі види психічних захворювань людей і навіть великих соціальних груп пов'язані саме з колективними уявленнями і нездійсненими очікуваннями (З. Фройд). Останні, перемішуючись з фактами реального життя людей, спроможні видозмінювати як свою структуру, так і характеристики (Ж. Фламан, С. Московічі), що відрізняє їх від таких відносно інертних феноменів, як соціетальна психіка й інституціональні матриці [6].

Коли йдеться про дослідження спільних для всіх систем сприйняття, намагання управляти народом на рівні легітимної влади, слід звертатися до загальних, спільних каналів сприйняття та методів впливу на маси. К. Юнг акцентує увагу на колективному несвідомому сприйнятті, а саме на тому, що існують спільні закономірності засвоєння та інтерпретації навколишнього середовища. Колективне несвідоме Юнг постулює як психічну спадщину людства, яка, подібно до людського тіла, розвивалася шляхом еволюції й позначена численними людськими досвідами. Усе, що будь-коли було виражене індивідуальною психікою окремої людини, стає складовою психічної структури людини, а на рівні колективного – складовою колективного несвідомого [12]. За Юнгом, колективне несвідоме є надіндивідуальним і незалежним від культури. Колективне несвідоме можна досліджувати через порівняння різних культур (міфи, уявлення про магію, казки, легенди). За порогом свідомості лежать вічні, незмінні образи, які проявляються в різні часи в різних культурах, універсальні образи, які криються у глибинах розуму [13].

Особливо часті, неодноразово повторювані психічні моделі утворюють, за Юнгом, так звані архетипи, які структурують колективний та індивідуальний психічний світ. Архетипи наділені своєрідною силою («Нумінозум»), впливу якої на довшу перспективу не може уникнути жоден індивід. У свідомості людини архетипи постають як типові, часто повторювані мотиви поведінки, які об'єктивно проявляються у вигляді культурних ритуалів. За Юнгом, доказом існування архетипів є прояв у мистецтві та снах різних мотивів казок і міфів, які повторюються незалежно від епохи, мови та культури [12]. У розробці концепції архетипів Юнг спирався на праці французького антрополога Люсьєна Леві-Брюля [15].

К. Юнг також звертає увагу на те, що прообраз, тобто архетип, – це своєрідний підсумок «величезного типового досвіду незліченного ряду предків: це, так би мовити, психічний залишок незлічених переживань одного й того самого типу» [12]. Для активування міфологічного мислення людей, запропоновані іміджі політиків мають апелювати до універсальних архаїчних ідей, основ міфів, до колективного позасвідомого, тобто, по суті, кожен вдалі образи і створені навколо них міфи мають в своїй основі певний архетип.

Власного змісту в архетипу нема, це тільки апріорна схема сприйняття, особлива форма, структура мозку; це свого роду сутності, які не можуть бути вигадані, а можуть лише виявлятися, розкриватися, викриватися. Через це самі символи не можна «вигадати», вони з'являються, коли виникає можливість в тій або іншій ситуації виявитися якому-небудь архетипу.

Архетипові моделі сприйняття проявляється і під час аналізу процесу впливу на громадян, а особливо у період політичних виборів у країні. Виявлення загальних схем впливу на свідомість народу за допомогою всезагальних, спільних та історично сформованих моделей-архетипів надає можливість ефективно досягати поставлених перед кандидатами цілей. Цікаво, що ідеологічно голосує досить мала частина суспільства. Більшість бачить у політиці не ідеологію, а особистість. Для переважної більшості українських виборців бажання жити в кращих умовах стає головним мотивом голосування. Це свідчить про низький рівень політичної ідентифікації та політичної культури загалом. До того ж низький рівень політичної культури призводить до збільшення кількості виборців, які голосують, керуючись думкою родичів, знайомих, колег або ж зовсім не йдуть на виборчі дільниці. Останнє додає шансів політичним маніпуляторам та фальсифікаторам [9]. Тому потрібно, проаналізувавши громадські уподобання, встановити, який тип особистості є найбільш жаданим на цьому етапі розвитку суспільства, і створювати цей тип.

Завданнями дослідження є:

- визначення архетипів політичної влади, які склалися в українському суспільстві та притаманні йому;
- установлення закономірностей впливу лідера на суспільство в контексті архетипного сприйняття дійсності;
- аналіз генезису демократії та політичних технологій у світі;
- побудова архетипної моделі асиміляції та акомодатії політичних сил до нагальних потреб соціуму.

Мета – теоретичне обґрунтування побудови архетипної моделі взаємодії соціуму та політичних сил у контексті аналізу генезису та впливу «колективного підсвідомого» на перебіг політичних виборів.

Виклад основного матеріалу. Зазвичай систему заходів, що здійснюються передвиборчими штабами кандидатів в період виборчої кампанії, називають передвиборчої стратегією. Більш доречно назвати цю систему тактикою, адже стратегічні цілі в усіх кандидатів схожі – отримати і зберегти владу. Тактичні ж рішення, що проводяться в площині «кандидат – електорат», можуть розрізнятися дуже сильно. Значною мірою це визначається і розходженням тактичних завдань, що стоять перед кандидатом і його іміджмейкерами. «Успішна стратегія передбачає бачення різних аспектів взаємовідносин з виборцями, вибір засобів ведення агітації в цьому випадку повинен визначатися, з одного боку, максимально точними соціологічними даними про стан суспільства під час виборів, а з іншого – тверезою оцінкою характеристик кандидата, що просувається. Якщо ці характеристики входять у суперечність зі стилем життя і прагненнями виборців, то ніякі технології не переконують їх проголосувати» [8].

У суспільній підсвідомості сукупність характеристик, притаманних політичним (ідеологічним, соціальним тощо) лідерам, відображається у формі певних ар-

**Архетипіка і державне управління:
інституційні форми, механізми та практики**

хетипів, які було систематизовано Карлом Юнгом у вигляді восьми основних груп (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристики, притаманні політичним лідерам (за К. Юнгом)

Базові архетипи	Соціонічний опис	Характерні риси
Правитель	екстравертна сенсорика	влада, примус, контроль, авторитет
Герой	екстравертна логіка	професіоналізм, компетентність, власний приклад, патріотизм
Мудрець	інтровертна логіка	освіченість, розум, об'єктивність
Шукач	інтровертна інтуїція	яскрава індивідуальність, волатильність
Дитина	екстравертна інтуїція	неутилітарність, інновативність мислення, наївність
Коханець	екстравертна етика	приваблива зовнішність, магнетизм, харизматичність, чуттєвість
Славний малий	інтровертна етика	толерантність
Хранитель	інтровертна сенсорика	консервативність

З метою виявлення гострих проблем, які існують у сучасному суспільстві, у контексті цього дослідження нами було вирішено провести соціологічне опитування, адже саме цей метод досить широко використовується теоретиками та практиками у галузі державного управління. Вибірка складала 2000 осіб. Опитування проводилось серед громадян України, які згідно з чинним законодавством мають право голосу.

Достатньо вагома вибірка, охоплення різних категорій громадян, які перебувають на різних соціальних рівнях, віковий ценз та територіальна відмінність дозволяють адекватно оцінити рівень соціально-економічного розвитку та політичної стабільності в Україні. За такої вибірки можна говорити про обґрунтованість дослідження та адекватно оцінювати отримані результати. Також для оцінки зв'язків між думками респондентів і для перевірки їх схожості нами був використаний метод оцінки за допомогою коефіцієнта конкордації.

Саме такий популярний метод, як опитування, дозволяє найбільш точно виявити основні суперечності в зазначеній проблематиці та на його підставі визначити переважні напрямки побудови архетипної моделі взаємодії соціуму та політичних сил.

Щодо використаної нами під час опитування анкети, то вона розроблялася за методиками, запропонованими провідними соціологами, та найбільш загальними типовими анкетними формами, які використовуються для таких дослідженнях. Анкета мала вступну частину, в якій респондентів ознайомили з цілями і завданнями дослідження, порядком відповіді на питання, основну частину, яка містила безпосередньо запитання, і «паспортичку», яка містила запитання про соціальний стан респондента. Слід зазначити, що для зменшення ймовірності неправдивих відповідей в ході опитування дотримувались певних вимог [2]: так, наголошувалось, що

дослідження має теоретичну цінність; анкетування проводилось анонімно; респонденти мали можливість відмовитися від участі в опитуванні.

У розробленій анкеті (її основній частині) респондентам пропонувалося шляхом використання рейтингової шкали оцінити твердження, об'єднані в три блоки.

Перший блок містив показники соціального захисту, зокрема: соціальні трансферти, рівень освіти, стан екології, рівень зайнятості населення, стан інфраструктури, рівень охорони здоров'я, розвиток комунікацій, рівень захисту та розвитку культурно-духовних цінностей, свобода совісті. Вибір цих показників був зумовлений тим, що їх перелік використовується для оцінки рівня життя населення за методикою ООН.

До другого блоку були віднесені такі показники економічного розвитку та громадянських свобод: рівень заробітної плати, свобода ведення підприємницької діяльності, ефективність системи оподаткування, наявність державних замовлень, доступність державних дотацій підприємствам, рівень охорони праці, доступність житла, ефективність антиінфляційної політики.

До третього блоку увійшли показники політичної стабільності: вступ України до міжнародних організацій та міжнародна інтеграція України, стабільність законодавства, зовнішня та внутрішня безпека. За основу були взяті показники якості законодавства, ефективності роботи уряду (за методологією Всесвітнього банку) й індексу політичних свобод (за методикою Freedom House).

На основі розроблених анкет нами проведено опитування по всій території України. Отримані результати були згруповані в розрахункові таблиці. Метою було встановлення оцінок за кожним з показників, які винесено на загальне опитування. Для розрахунку такої оцінки ми використали формули середнього геометричного, оскільки, на нашу думку, у цьому разі найбільш точно відображається результат.

Щоб оцінити узгодженість думок респондентів, використовували коефіцієнт конкордації [10]:

$$W = \frac{12}{k^2 (H^3 - H)} \sum_{i=1}^H \left[\sum_{j=1}^k A_{ij} - \frac{k(H+1)}{2} \right]^2,$$

де $\sum_{j=1}^k A_{ij}$ – сума рангів, виставлених респондентами; k – кількість респондентів;

H – кількість об'єктів ранжирування.

Коефіцієнт конкордації змінюється в діапазоні $0 \dots 1$. Коли $W = 0$, узгодженість думок респондентів відсутня, коли $W = 1$ – узгодженість є абсолютною. За еталон достатньої узгодженості було обрано значення $W \geq 0,5$.

Думки респондентів під час оцінки соціального захисту, економічної свободи та політичної стабільності можна вважати узгодженими, оскільки за результатами розрахунку $W = 0,51$. Розрахунки свідчать, що респонденти давали приблизно однозначні оцінки визначеним нами факторам, тому отримані нами результати можна використовувати для побудови теоретичної моделі взаємодії суспільства і влади.

Слід акцентувати увагу також на тому, що на цей момент відсутнє описання моделі, яка могла б точно акомодувати політичні сили та їх передвиборчі кампанії відповідно до рівня існуючих потреб суспільства. Політичним силам, що приходять до влади, необхідно разом із населенням країни сприяти всебічному розвитку дер-

жави. Тому з цією метою потрібна побудова не лише економічно сильної, а й громадянсько-правової держави, де забезпечувалися б найвищі стандарти соціально-економічних та політичних показників. Саме тому політична сила виступає як «набудова», вираз національних потреб та соціально-політичних тенденцій.

За результатами проведеного дослідження побудовано модель, що відображає стан розвитку країни на думку населення (рис. 1). Можна відзначити, що населення доволі негативно оцінює стан країни за соціальним захистом, політичною стабільністю та економічною свободою. Погіршення якості життя, руйнування інститутів демократичних свобод загрожують переростанням кризових явищ у так звану «Зімбабвійську хворобу».

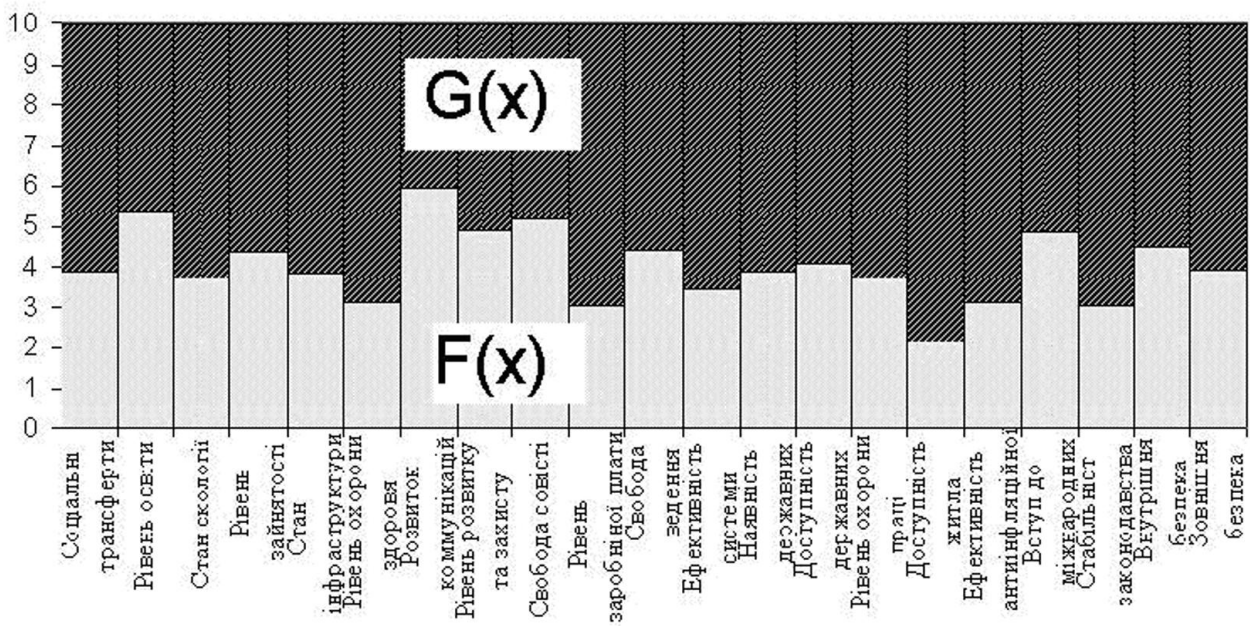

Рис. 1. Архетипна модель взаємодії соціуму та політичної сили

Політична сила, що приходить до влади, має враховувати думку населення як під час розробки своєї політичної кампанії, так і для своєї діяльності під час державного управління. Головним завданням влади, згідно з цією моделлю, є забезпечення розвитку країни шляхом проведення таких реформ, які б могли забезпечити підвищення рейтингу кожного з показників до найвищого рівня.

Наведена на рис. 1 модель є ілюстрацією ідеальної взаємодії, але така ситуація є утопічною. Як правило, між потребами суспільства і тим, що намагаються зробити політичні лідери, простежуються значні розриви, які відображалися б на моделі незаповненим простором, а у суспільстві – гострими проблемами. Таким чином ця модель описана на основі всезагальної теорії сприйняття, в її основі лежить архетипові сприйняття суспільством тенденцій політичної проблематики. Архетипи у цьому випадку проявляються у всезагальному впливі політичних лідерів на вибір громадян з використанням загальних особливостей «колективного несвідомого», а також у виборі громадянами своїх лідерів, керуючись сформованими архетипами у їх свідомості, особливо щодо особистості лідера, його основних людських і професійних якостей.

Для успішного проведення передвиборчої кампанії політичний лідер повинен усвідомлювати, які саме суспільні потреби існують, на якому рівні перебувають основні показники соціально-економічного та політичного розвитку країни. Тому функція потреб суспільства $F(x)$ і функція політичної сили та політичного лідера $G(x)$ (див. рис. 1) мають прямувати до максимуму, оскільки потреби є необмеженими, а держава має забезпечувати всебічний сталий розвиток суспільства.

Ця формула відображає модель взаємодії соціуму та політичного лідерства. На нашу думку, якщо потреби народу будуть задоволені повністю, а саме буде досягнута відповідність програм лідера його діями, то спостерігатимемо ідеальну ситуацію взаємодії і повного задоволення як народу, так і лідера. Ця функція прямує до максимуму, оскільки є можливою ситуація перевищення можливостей лідера, що буде позитивно впливати на ситуацію.

Запропонована модель відображає ідеальну взаємодію двох сфер – народу і лідерів. Зрозуміло, що у реальному житті лідери не завжди зважають на потреби суспільства, намагаючись просто зайняти відповідну посаду будь-якими методами.

Слід також зазначити, що опитування, яке було проведено, складалося з двох частин: перша була спрямована на виявлення проблемних сфер у сучасному суспільстві, друга – на встановлення рис, які повинні бути притаманними сучасному лідеру для забезпечення всіх потреб та вирішення наявних проблем. У ході опитування були визначені основні риси, які, на думку більшості респондентів, мають бути притаманні лідеру.

Отже, на цьому етапі розвитку українського соціуму існує нагальна потреба у лідері-Герої. На нашу думку, серед сучасних політичних лідерів є особистості, що відповідають цьому архетипу, і вдале імідування може допомогти їм у реалізації владних повноважень.

Таким чином, для спрощення процесу підбору «правильних» характеристик кандидата, які будуть відповідати потребам суспільства в період виборів, було побудовано модель, яка дозволяє визначити потреби суспільства. Особливістю цього методу є дослідження ефективності політичної сили на основі соціологічних досліджень стану економічної свободи, соціального захисту та політичної стабільності різних категорій населення, тому що саме ці чинники, враховуючи сучасне становище, мають найбільший вплив на вибір електорату.

Висновки та рекомендації. Використовуючи цю модель, а також ураховуючи результати проведеного соціологічного дослідження, ми визначили рівень потреб суспільства, і, таким чином, дізналися чим повинен керуватися майбутній політичний лідер, продумуючи та формуючи свою програму. Розглядаючи критерії, описані в запропонованій моделі, можна оцінити конкурентоспроможність різних політичних сил за допомогою порівняння сум незаповнених клітин у запропонованих діаграмах, інакше кажучи, можна розрахувати ймовірність їх перемоги. Якщо діаграма відповідності можливостей і дій політичних сил прагнучим до діаграми потреб суспільства, створюючи при цьому мінімальну кількість вільних клітин, то рівень задоволеності суспільства завжди буде позитивним. А рівень задоволеності суспільства – це величина прямо пропорційна лояльності електорату до кандидата. Також слід зазначити, що маніпулювання рівнем щастя і задоволенням суспільства є архетиповим інструментом управління, оскільки щастя, так само як і незадоволе-

ність, завжди залишаються в підсвідомості потенційного виборця, і часто емоція, яка асоціюється з тим чи іншим кандидатом, є вирішальним аргументом для вибору. Зважаючи на це, розроблену модель було б доцільно використовувати під час складання передвиборчої програми політичних сил і лідерів, оскільки дослідження в контексті цієї моделі дає характеристику потреб суспільства, які треба враховувати в першу чергу. Також практичне застосування її може виступати як графічне відображення відповідності потреб суспільства і дій політичних сил під час проведення соціологічних досліджень.

Список літератури

1. Політична відповідальність державно-управлінської еліти як чинник підвищення ефективності державного управління / Е. А. Афонін, О. Л. Валевський, В. В. Голубь та ін. – К. : Вид-во НАДУ, 2011. – 44 с.
2. Баклицький І. О. Психологія праці : підручник / І. О. Баклицький. – К. : Знання, 2008. – 655 с.
3. Блондель Ж. Политическое лидерство. Путь к всеобъемлющему анализу / Ж. Блондель. – М. : Российская академия управления, 1992. – 135 с.
4. Вебер М. Политика как призвание и профессия / М. Вебер ; пер. с нем. ; [сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова]. – М. : Прогресс, 1990. – 808 с.
5. Вегеша М. М. Політологія : підручник / за ред. М. М. Вегеша. – К. : Знання, 2008. – 384 с.
6. Донченко О. Базові матриці в управлінні / О. Донченко // Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. пр. Асоціації докторів наук з держ. упр. : спец. випуск. – Х., 2011. – 354 с.
7. Кирилюк Ф. М. Політологія : навчально-методичний комплекс / за ред. Ф. М. Кирилюка. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 704 с.
8. Майстренко О. Тактика проведення виборчої кампанії і формування іміджу кандидата. [Електронний ресурс] / О. Майстренко, С. Іщенко. – Режим доступу : <http://polpravozhit.ho.ua/?p=560>.
9. Меркотан К. Маніпулятивний присмак виборчих процесів / К. Меркотан ; Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2010. – № 6 (50). – 391 с.
10. Мхитарян В. С. Эконометрика / В. С. Мхитарян, М. Ю. Архипова, В. П. Сиротин. – М. : ИЦ «ЕАОИ», 2008. – 144 с.
11. Такер Р. Политическая культура и лидерство в советской России: от Ленина до Горбачева / Р. Такер // США: Экономика, политика, идеология. – 1990. – № 1. – С. 78–93.
12. Юнг К. Г. Об отношении аналитической психологии к поэтико-художественному творчеству / К. Г. Юнг // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX–XX вв. : трактаты, статьи, эссе. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1987. – С. 214–231.
13. Hillmann, Karl-Heinz: Wörterbuch der Soziologie. Kröner. – 2007. – 1017 p.
14. Linton R. The Cultural Background of Personality / R. Linton. – N.-Y., 1981. – 157 p.
15. Lévy-Bruhl L. Les fonctions mentales dans les sociétés inférieures / Lucien Lévy-Bruhl. – Paris : Les Presses universitaires de France, 1951. – 474 p.

Stepan GALYCH

Master's student

Kharkiv national economic university

(Kharkiv, Ukraine)

POLITICAL ELECTIONS IN UKRAINE: ARCHETYPICAL APPROACH

The analysis covers fundamentals of democracy formation and political technologies in the world as well as indentifies the most representative archetypes of Ukrainian political powers. The research demonstrates the mechanism of leader's influence on the society in the context of archetypical perception of reality. The archetypical model of assimilation and accommodation of political powers to the vital issues of the society has been investigated.

Keywords: *political elections, correlation pattern, political technologies, management archetypes, archetypes of a leader.*

УДК 316.64-026.39

Юрій ГУБАРЄВ-ЗОЛОТУХІН

слухач магістерської програми за спеціальністю «Публічне адміністрування»

Харківського національного економічного університету

(Харків, Україна)

МАНІПУЛЮВАННЯ МАСОВОЮ СВІДОМІСТЮ

Розглянуто основні методи маніпулювання масовою свідомістю, історичні характеристики розвитку практики маніпулювання, опис і виявлення негативних і позитивних сторін процесу маніпулювання масовою свідомістю.

Ключові слова: *маніпулювання, масова свідомість, управління, влада, архетип маніпулювання.*

Постановка проблеми. Сьогодні маніпулювання масовою свідомістю не тільки є поширеним явищем, а і стало повсякденною проблемою стосовно політики, економіки і, як наслідок, сфери державного управління. Дослідження цього – актуальне теоретичне і практичне завдання. Актуальність цієї теми визначається перш за все тим, що якщо жертвами міжособистісних маніпуляцій стають окремі індивіди, то жертвами маніпулювання масовою свідомістю – цілі народи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед робіт учених, які аналізують проблему маніпуляції переважно з точки зору політології та соціології, можна виділити роботи Г. Шиллера, Е. Шострома, С. Кара-Мурзи, Н. Лімнатіса, М. Бабюка. Але феномен маніпуляції не розглядався з точки зору його генезису й історичного розвитку. Так, М. Лімнатіс відносить появу маніпуляції як суспільного явища